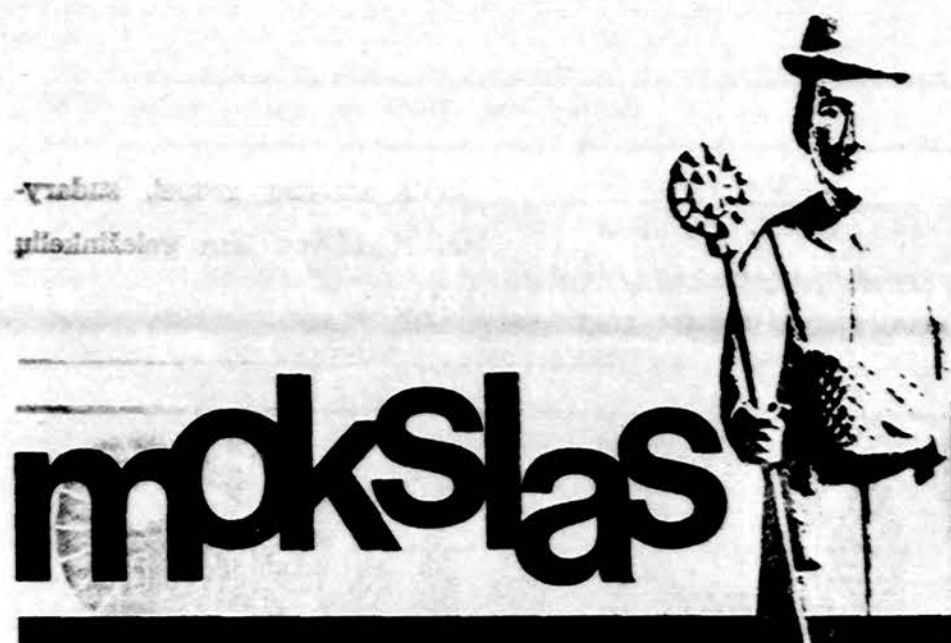

mokslas menas literatūra

DRAUGAS

ANTRONIS DALES / 1979 METAI

SPALIO MĖN. 6 D. / OCTOBER 6, 1979

PART TWO — Nr. 233 (36)

Šiame numery:

Tuo pačiu metu Vilniuje.
Dail. Henriko Šalkausko netekus.
Vincas Trumpa apie dr. Jono
Šliūpo monografiją.
Dalius Sruogaitis-Bylienės atsiminimai
iš kelionių su Vincu Krėve
Vytauto Mačernio eilėraščiai ryšium
su poeto 35 metų mirties sukaktim.
Aktorė Ingrida Blekytė Yermos
improvizacijoj, Stratforde.
Išvijos literatūros antologija
anglų kalba.

Kertinė Paraštė

Tuo pačiu metu,

kai minimas Vilniaus universiteto 400 metų jubiliejus
ir spaudos atgavimo 75 metų sukaktis

1979 m. minime Vilniaus universiteto 400 metų sukaktis. Ta proga buvo pasirūšta išleisti jo profesorių ir rektorius, Alberto Kojalavičiaus-Vijūko (1609-1677) stambia, dvitome „Lietuvos istoriją“. Veikalas iš dytynų kalbos buvo išverstas daug kaip prieš dešimtį metų. Šerhet jis spausdėjė buvo jau šurinktas ir sustatytas į spausdinimo mašiną. Atspausdinti korektūros lapai. Spaudos riktai „parūp“ glavlitui (politinei cenzūrai), kuri seniau nesidomėdavo senoviskais verstiniiais leidiniais. Pirmoji „ideologija“ aptiko kalbininko J. Senkaus našlę. Ji parodė šefui Gurvičiui, tam pačiam, kuris seniau A. Vienuolio „Puodžiunkiemui“ „pakėlė dėjinį lygį“. Gurvičius nubėgo į Centro komitetą („Draugo“ kultūrinio priedo red. pastaba: Lietuviškoji tarybinė enciklopedija savo 4-tame tome apie Borisą Gurvičių mus informuoja šitaip: „Gurvičius Borisas (g. 1917. III.16 Kaune), rev. judėjimo Lietuvoje veikėjas, LTSR nusipelnęs kultūros švietimo darbuotojas (1965). TSKP narys (1934; iki 1940.X. priklausė LKP). 1932-34 ir 1937-40 Kaune dirbo komjaunimo darbu. 1935-36 Maskvoje mokėsi part. m-loje. 1937-40 LKJS CK narys; 1937 įkūrė Greifenbergerio pogr. spaustuvę. Už rev. veiklą kalintas. Per D. Tėvyinės karą Raud. armijos 16 liet. divizijos polit. darbuotojas. Nuo 1945 m. LTSR Glavlit'o viršininko pavaduotojas“). Duobkagio vaidmenį čia suvaidino „istorijų daktaras“ Jonas Aničas: argi žalima „vyresnįjį brolių“ vaizduoti toki, koks jis buvo ir yra, ir kaip jo darbus aprašo Kojalavičius Aničas pagalbos kreipėsi į šių dienų muravjovą Dybenką. „Lietuvos istorijos“ raidės spausdėjė buvo išbarstytos... O kai kas buvo net nubausti už šitą „nusikaltimą“ — kaip driso mė-

ginti išleisti... Redakcinė kolegija: K. Korsakas, R. Šarmaitis, J. Jurginis liko sausi jie iš „nelečiamųjų“. Nukentėjo „Vagos“ leidyklos žmonės, kurie šio veikalo dar nė matyti nebuvo matę. Kaltas visada įjeimininkas... Šitaip pagerbtas senasis Vilniaus universitetas, taip paminėtas jo jubiliejus. Neužtenka vien žodžiais niekinti jo praeitį... Palaidota ir visa „Lituanistinė biblioteka“. Neišeis nei šių metų „Vagos“ leidyklos kataloge paskelbtai „Dusburgo kronika“, nei užplanuoti Jono Bretkūno raštų rinktinė. Šie veikalai taip pat buvo kelerius metus ruošti ir gerai paruošti. Taip elgiamasi su Lietuvos istorija ir jos veikalais. Ta pačia proga reiktu prisiminti ir didžiojo pedagogo humanisto Jono Amoso Komenskio (1592-1670) „Rinktinis pedagoginis raštus“, „Sviesos“ leidyklos išleistas 1975 m. Kaune. Tomas daugiau kaip 700 puslapių, didelio formato, gražiai išleistas. Tiražas paženklintas skaitmeniu — 3000. Visa nelaimė ta, kad nė vienas egzempliorius nebuvo parduotas. Partija leteną uždėjo knygai spausdėjė. Šiais „raštais“ pasidžiaugti mokytojai galėjo ir gali vien paveikslėly: „Naujų knygų“ biuletenio 1976 m. Nr. 6, 15 psl. idėta ju viršelio fotografija... Kaipgi bedieviai duos mokytojų knygą, kuri „Didžiojo didaktikoj“ moko auklėti žmogų „kaip paskutini ir tobiliausią Dievo kūrinį“! Komenskio „Raštų“ tiražas buvo atiduotas į popieriaus fabriką, o keli egzemplioriai per V. Kazakevičių pasiūsti užsienio lietuviams: žiūrėkit, mes ir krikščioniškų knygų leisti nebijom!

K. Sirvintas
„Aušra“, Nr. 16(56). Lietuva, 1979 m. gegužės mėn.

MONOGRAFIJA VERTA DR. JONO ŠLIŪPO

V. TRUMPA

Dr. Juozas Jakštas, DR. JONAS ŠLIŪPAS. Jo raštai ir tautinė veikla. Išleido Akademines skautijos leidykla, 8913 S. Leavitt St., Chicago, IL 60620. Mecenatai: Vytautas, Vanda ir Kęstutis Šliūpai. Redagavo ir J. Šliūpo bibliografinį sąrašą bei vardyną parengė Jonas Dainauskas. Spausdino M. Morkūno spaustuė Chicagoje. Leidinys iliustruotas, kietais viršeliais, didesnio formato, 384 psl., kaina — 12 dol., gaunamas ir „Drauge“.

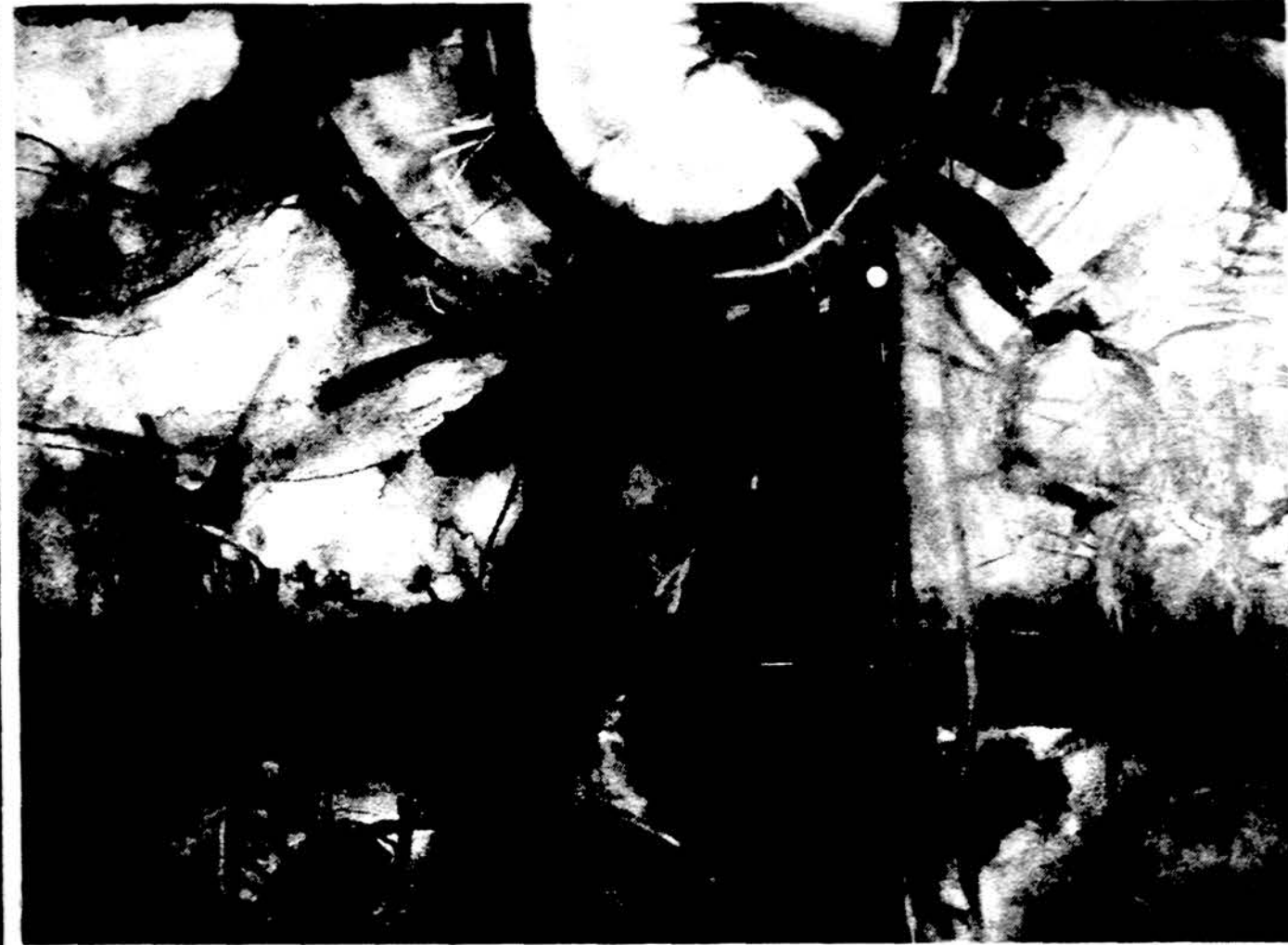
Šiandien, kai daug kas ima nusivilti mokslo, pažangos ir net laisvės idėjomis, ir bando įieškoti atsakymų kur kitur, pavyzdžiui, kad ir naujuose religiniuose ir net kultistiniuose sąjūdžiuose, monografija apie Joną Šliūpą atrodo lyg ne savo vietoje ir ne savo laiku. J. Šliūpas, kaip teisingai pastebi šios monografijos autorius, istorijos mokslų daktaras, Juozas Jakštas, buvo savo laiko, vadina-si, XIX a. antros pusės žmogus, kada šventai buvo tikima, jog šviesos ir mokslo pagalba pasu-lis pasinė tiesiog ir neribotas pažangos ir laisvės, individualinės ir tautinės, aukštumas. Net ir mūsų kunigas — poetas Maironis, Šliūpo amžininkas, siūlė pasirinkti mokslo savo ir tėvynės vadovu.

Tas pasitikejimas ir tiesiog tikėjimas mokslu siekė net ir paprastą žmogų. Prisimenu, kaip mano tėvas, kuriam beje teko kartu su jaunu Mačiuliuku moky-tis Betygalos liaudies mokykloje, žodį Mokslo visados tardavo di-džiąja raide. Jam Basanavičius, Šliūpas, net ir vysk. Beresnevičius, kilęs taip pat iš tų pakraščiu, pirmiausia buvo mokslininkai. Šliūpo vardas mūsų apylinkėse buvo ypač gerai žinomas. Juk jo dėdė Aloyzas Šliūpavičius (taip tada visi jį vadino) buvo mūsų Paliepių klebonas, vėliau persikėles į gretimą Pernaravą. Pas jį kiek laiko gyveno ir mokėsi jau-nutis Jonas Šliūpas (ir Paliepiuo-se ir Pernaravoje). Jono jaunesnis brolis dr. Rokas Šliūpas keletą metų daktaravo Ariogaloje ir, be-rodas, Pernaravoje. Iš tos pačios Pernaravos buvo kilusi ir kita pažangi veikėja, Gabrielės Petkevičaitės ir Povilo Višinskio draugė, Jadvyga Juškytė, vėliau J. Šliūpo bendradarbė.

Dr. J. Jakštas savo monografiją

Dr. J. Jakštas

Henrikas Šalkauskas (1925-1979). Petražas (akvarelis, 1963 m. laimėjusi Australijoje Mozman vardo dailės premiją). Kaip jau anksčiau mūsų laikraestyje trumpai buvo pranešta, dailininkas Henrikas Šalkauskas mirė Australijoje 8. m. rugpjūčio 2 d. Buvo gimęs Kaune 1925 m. gegužės 6 d. Jis buvo vienas iš pokario metų lietuviško jaunimo spietaus, baigė mokyklą 1946-1949 metais Freiburgo „L'École des Arts et Métiers“ dailės mokykloje, išemigravęs 1949 m. į Australiją, apsigyveno Sydneyje. Priklausė Australijoje susitelkusiam lietuvių dailininkų būriui, kurie tiesiog inspi-ravo visos Australijos tapybos, grafikos ir skulptūros atgimimą. Dalyvavo daugybėje tnykščių parodų, laimėda-mas aukščiausias premijas. Jo darbai pasirodavo laiku nuo laiko ir Amerikos lietuvių galerijose, New York'e, Chi-cagoje ir kt. Apgalvotai tokią ankstyvą kūrybinę dailininko mirtį ir pagerbdami jo atminimą, šios dienos kul-tūrinio priedo puslapius puošiaime Henriko Šalkausko dailės darbais

daugiausia atremia į paties Šliū-po raštus ir laiškus. O Šliūpas bu-vo labai raštingas žmogus, tą liu-dija ir J. Dainausko rūpestingai parengta, bet toli gražu nepilna, jo rašinių bibliografija (p. 353—365). Be reikalo jis tik J. Sapa-liaus straipsnį „Apšvie-toje“ priskiria Šliūpui. Tai buvo Basanavičiaus slapyvardė. Net Rusų ir lenkų literatūroje kaip atsiminimus iš vieno ar kito savo gyvenimo laikotarpio. Tie jo atsi-minimai sudaro nemažą dalį Šliū-po Rinktinųjų raštų, kurie neseniai (1977 m.) pasirodė Vilniuje, kaip Lituanistinės bibliotekos 20-tasis tomas. Berods, Jakštas nespė-jo šiuo vertingu leidiniu pasinau-doti.

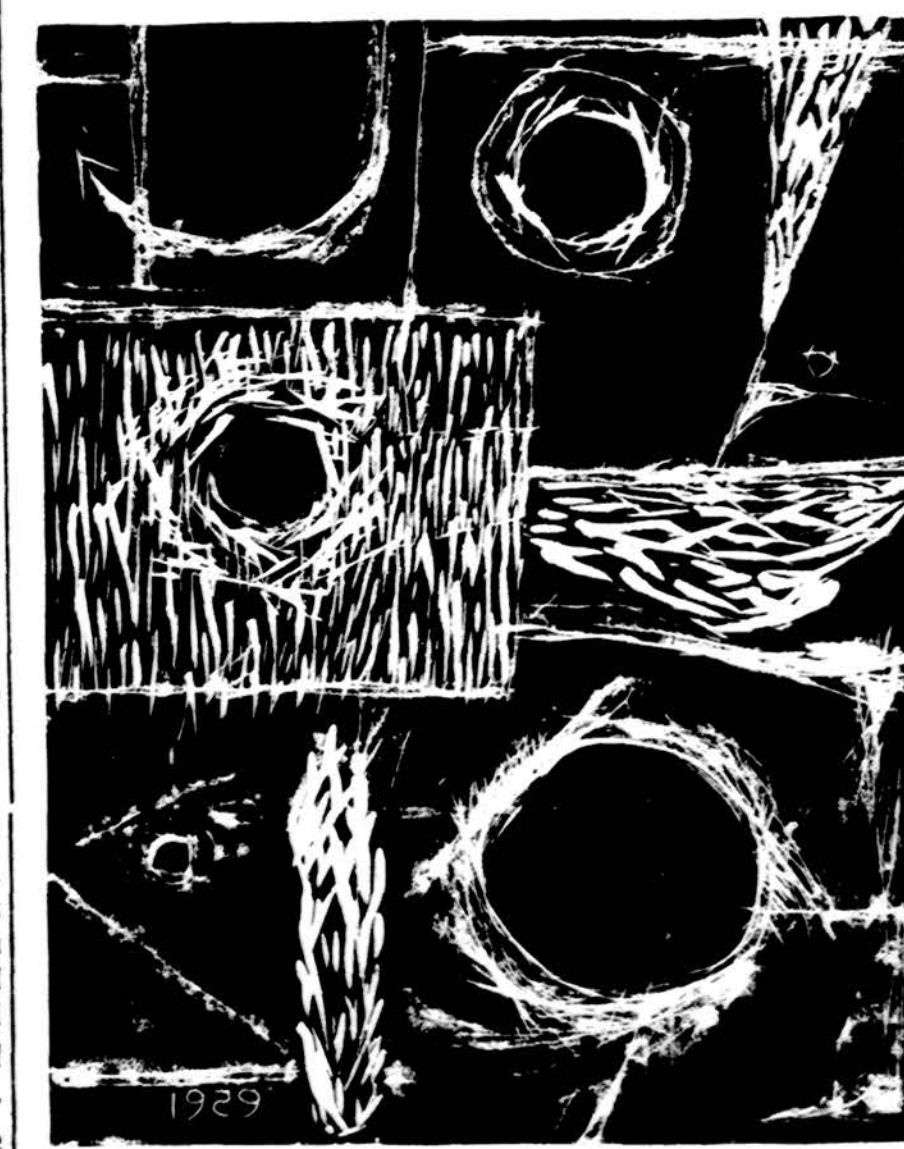
JAUNAS I VADUS

Pirmasis Šliūpo gyvenimo ir veiklos laikotarpis sutapo su mū-sų tautinio atgimimo aušra. Stu-dijuojant ano meto Lietuvą, ne-galima nesistebėti, kaip nuosta-biai greitai brendo to atgimimo vadai. Matyt, dirva jau taip buvo išsidirvonavusi, kad kiekvienas augalėlis labai greitai stipėsi į saulę. Tiesa, Basanavičius jau buvo peršokęs 30 metų amžiaus, bet Šliūpas, vos perkopęs savo amžiaus dvidešimtmetį, staiga atsistoja to sąjūdžio pačioje vir-šūnėje: jis turi redaguoti „Aušrą“, rašyti memorandumus vidaus rei-kalų ministeriui, megzti dialogą su įtakinguoju lenkų „Dziennik Poznanski“, bandyti kontaktus su Varšuvos generalgubernatoriumi Hurka. Tam greitam brendimui turbūt davė gerą pagrindą labai aukštai pastatyta ano meto Rus-jos gimnazija. Pats Šliūpas apie

naziją rašė: „Būk kaip buvę, jei-gu iš gimnazijos anais laikais iš-vo labai raštingas žmogus, tą liu-dija ir J. Dainausko rūpestingai parengta, bet toli gražu nepilna, jo rašinių bibliografija (p. 353—365). Be reikalo jis tik J. Sapa-liaus straipsnį „Apšvie-toje“ priskiria Šliūpui. Tai buvo Basanavičiaus slapyvardė. Net Rusų ir lenkų literatūroje kaip atsiminimus iš vieno ar kito savo gyvenimo laikotarpio. Tie jo atsi-minimai sudaro nemažą dalį Šliū-po Rinktinųjų raštų, kurie neseniai (1977 m.) pasirodė Vilniuje, kaip Lituanistinės bibliotekos 20-tasis tomas. Berods, Jakštas nespė-jo šiuo vertingu leidiniu pasinau-doti.

tosios mokyklos (high school) studentais.

Gali sakyti, jau nuo pat ma-žens Šliūpas pasižymėjo drąsa, nebijojo konflikto, tapo kontro-versine asmenybe. Užtat ne kar-tą gavo lupti nuo savo dėdės kun. Aloyzo Šliūpavičiaus. Mintaujos gimnazijoje būdamas, mėgdavo ir kortomis, ir biliardu palašti (kar-tais ir per mišias!), ir alaus nu-ledą krimto. Be abejo, ano meto gimnazistų nei iš tolo negalima lyginti su dabartiniais mūsų aukš-

Henrikas Šalkauskas

Nakties musika

tas, beveik ateistas — monistas, be-veik revoliucininkas. Užtai ir iš Petrapilio universiteto pašalintas (1882 m.). Tai vis buvo daugiau asmeniškai Šliūpo konfliktai. Į di-desnius konfliktus jis pakliuvo, iššokęs „Aušrą“ redaguoti.

SU RUSAIS AR SU LENKAIŠ

Gal ir turėjo tam tikro pagrinda iš lenkų pusės metamas kalti-nimas, kad „Aušra“ per daug nuolaidžiaujanti, arba nepakan-kamai kovinga Rusijos atžvilgiu. Vienas kitas (gal ir pats Basana-vičius) tikėjosi, kad spaudos drau-dimas Lietuvoje bus panaikintas ir kad „Aušra“ galės legaliai bū-ti leidžiama Lietuvoje. Šliūpas jau 1882 m. savo memorandume Vidaus reikalų ministeriui kėlė spaudos draudimo panaikinimo klausimą. Visiškai teisingai Šliū-pas nurodė, kad spaudos draudi-mas buvo kontraproduktyvus: vietoj mažinės lenkiškumo įtaką Lietuvoje, jis ją didino, nes len-kiška knyga ir laikraštis gana lais-vai rado kelią į Lietuvą. Deja, šios Šliūpo ir kitų tuo pačiu me-tu pastangos atsimušė ir rusų ad-ministracijos bukomą. Daug naujos medžiagos šiuo ir kitais panašiais klausimais pateikia prof. Vytautas Merkys savo nau-jausioje monografijoje „Nelega-lioji lietuvių spauda kapitalizmo laikotarpiu“ (Vilnius, 1978).

Jau būdamas „Aušros“ redak-toriumi, Šliūpas bandė veikti abejais frontais. Iš vienos pusės jis bandė įtikinti lenkus, kad jie suprastų ir pripažintų lietuvių tautą, kaip atskirą etninį viene-tą. Tuo reikalu jis parašė atvirą laišką „Dziennik Poznanski“, paneigdamas, kad „Aušra“ ir jis pats iš esmės esą nusistatę prieš lenkus, bet taip pat griežtai už-ginčydamas, kad „Aušra“ buvusi rusų intrigos vaisius. Šis jo laiškas susilaukė gana palankios re-akcijos iš „Dziennik Poznanski“ pusės. Bet už jį jis gavo nemažą pylos iš kai kurių lietuvių stu-dentų, ypač maskvėnų, kurie vis dar tikėjosi pagalbos iš rusų. Tuo tarpu Prūsų valdžia tame Šliūpo laiške užjūrėjo net panslavizmo šmėklą ir išgrūdė Šliūpą iš Ma-žosios Lietuvos.

Iš antros pusės Šliūpas nenu-stojo vilties veikti ta kryptimi ir rusų administraciją. Atsidūręs vėl Lietuvoje ir pasitaręs su kitais lietuvišiais veikėjais, jis surašė pla-tų memorandumą Varšuvos ge-neralgubernatoriui Hurkai (Jakš-tas ir daug kitų rašo Gurka) ir pats jį nuvežė į Varšuvą. Nors ir iš tos pastangos nieko neišėjo, ta-čiau už šį savo žygį jis buvo smarkiai kritikuojamas vėlesniu lietuvių ir lenkų istorikų. Ypač smarkiai jį puolė Mykolas Rōme-ris. Nepagiria jo ir V. Merkys. Dr. Jakštas, man atrodo, visiškai tei-singai bando ginti šį Šliūpo žy-gį. „Žvelgiant į istorines to laiko sąlygas, rašo Jakštas, ir į aplin-kybes, iš kurių tas memorandum-mas kilo, Šliūpo žygis nėra jau taip peiktinas“ (p. 62). Daugiau nesigilinant į šį klausimą, gali-ma tik tiek pasakyti, kad mes kartais per daug taikome lenkiš-

(Nukelta į 2 psl.).

Su Vincu Krėve po Vilniaus žemelę

Dalia Sruogaitė-Bylienė

Red. pastaba. Šiuos atsiminimus spausdiname ryšium su mūsų literatūros klasiko Vincu Krėve-Mickevičiaus mirties 25 metų sukaktimi. Rašytojas mirė Philadelphiaje 1954 m. liepos 7 d. Sukakties proga „Draugo“ kultūrinio priedo puslapiuose jau buvo paskelbta atitinkamos medžiagos. Sakysim, kun. P. Brazauskas atsiminimai apie Krėvę ir paties Krėvės laikai ž. m. birželio 23 d. laidoje. Dabar štai spalvingas Dailios Sruogaitės-Bylienės atsiminimų pluoštas. Artimoje ateiityje skaitytojams dar pateiksime palikto prof. Prano Skardžiaus atsiminimus apie Krėvę.

Vincas Krėvė 1954 m. Philadelphiaje. Nuotr. R. Rango

Vincą Krėvę atsimenu nuo mažumos, lyg artimą dėdę ar kokią kitą saviškį, su kuriuo neteko formaliai susipažinti. Krėvę mane žinojo nuo pat lopšio ir man buvo savaime suprantama, kad jo apsilankymas mūsų bute yra visai natūralus. Ateidavo kaip savas, išeidavo dar savėnis.

Regis, nebuvo dienos be Krėvės. Artima draugystė, taipogi bendri kūrybiniai, universitetiniai, Lietuvos kultūriniai reikalai tvirtai rijo mano tėvą su Krėve. Po paskaitų universitete, juodu bendraudavo Kauno kavinėse, kur rinkdavosi ir kiti profesoriai, rašytojai, teatralai kūrybinėmis temomis ar dienos naujienomis pasidalinti. Net studentai iš tolo slieposi pasiklausyti didžiųjų postringavimų.

Jei kavinėje bendravimas buvo ne asmeninio pobūdžio, beveik viešas, tai namie — visai skirtingas ir savotiškas. Namie jie labai retai kalbėdavosi be šachmatų. Rodėsi, Krėvė ateidavo „sulošti partijos“, kaip anais laikais sakydavo, tačiau tos partijos metu vyko labai rimtas ir intymus minčių pasidalinimas. Apie pokalbius prie šachmatų, kartais nelabai garbingą partijos pabaigą bei Krėvės santykius su mano tėvu esu aprašiusi knygoje „Balsas Sruoga mūsų atsiminimuose“.

Iš kavinės dažniausiai namo žygiuodavo abu ir Laisvės alėjoje juodu buvo žinomi kaip linksmų studentų pasiūpų aukos. Sruoga — vienas aukščiausių vyrų visoje Lietuvoje, savo stuomenį dar labiau išryškindamas golfo kelmėmis bei sportiška apranga, o Krėvė — šiaip jau nedidutis, prie draugo dar mažesnis atrodė. Tad ir vadino juos studentai Patu ir Patašonu, Diku ir Dofu... O Jurgis Blekaitis vėliau papasakojo plačiai pasklidusį anekdotėlį: esą Krėvė, užvertęs galvą į viršų, klausia: „Sakyk, Sruoga, kokis tenai oras pas tavę?“

Du didžiai skirtingi vyrai: ir ūgiu, ir apranga, ir būdu, net ir kūryba, buvo kažkuo artimi ir vienas kitam reikalingi. Dar vaikystėje įstrigo man ir „numeriškas“ artimumas: Kaune Krėvių telefono numeris buvo 1915, mūsų — 1916; Krėvės Opelį ženklinio lentelė K 385, o mano tėvo Fiatą — K 386. Lyg per miglas prisimenu kaip Krėvę pirkto Opelį, kaip mano tėvas negalėjo jį įtūpti, nes anuomet nebuvo pakeliamų, nuleidžiamų ar atlošiamų sėdynių. Fiatas buvo pritaikytas ilgam Sruogai, Opelis — trumpam Krėvei, tad net pavaduoti prie vairo vienas kito negalėjo. Vaziuodavo abu visada Fiatu, kurį vairuodavo tik mano tėvas. Krėvė daug šnekėdavo, toks jau dūkiškas jo temperamentas. Gal dėl to mano tėvas mieliau jį vėžino, nes Krėvė per tą savo kalbumą vaziuodavo gana išsiblaškęs ir nelabai atsargiai; gryna priešingybė mano tėviui, kuris prie vairo buvo susikaupęs ir atidus.

Kiek prisimenu, Krėvė nelabai domėjosi mechanika — mašinos sugedimus jam sunkiai sekėsi taisyti, o tų gedimų pasitaikydavo nemažai. Anais laikais Lietuvoje automechanikų nebuvo daug, todėl jo didysis draugas kartais pasikrapštydavo Opelio motore, nes Fiatą daugiausia pats gutvarkydavo. Krėvei, man atrodė, nelabai buvo aišku, kodėl ir kaip mašina juda; jisai tiesiog tuo nesidomėjo, tad nelabai ir skaitėsi su jautriu ir nuolatinės priežiūros reikalaujančiu motoru. Gal todėl ir Fiatą sėdynė nebuvo pajudinama... kas dabar bežino?

Tačiau toji šoferiavimo nelygybė jokių problemų draugų tarpe nekėlė. Tik man, bandant prisiminti Krėvės ir Sruogos santykius, vis labiau ryškėja, kad apie Krėvę — rašytoją sužinojau tik gimnazijoje, literatūros pamokose. Namuose jis buvo tik Krėvė, o tėvas išvis jokių vardų jį nesikreipdavo. Krėvę gi priešingai: „Zinai, Sruoga“, „Žiūrėk, Baly“...

Mane jis vadino Dalele, o gal dažniau Daliute. Kai buvau vaikas, visad maloniai prašnekindavo, o gimnazistais laikais, susitikus gatvėje, pirmas pasisveikindavo, net skrybėlę pakeldamas. Toks jo gestas mane stebino, nes paprastai vyresnieji laukdavo, kad jaunesni pirmi jiems nusilenktų. Neabejoju, kad ponias Krėvienė, pati visada elegantiška ir skoningai apsirendžiusi, turėjo daug įtakos rašytojo laikysenai ir aprangai. Nors ponias Krėvienę matydavau retokai, bet vaiko atminty įstrigo jos nuolatinis rūpestis savo vyro išvaizda. Dažnai ji lygindavo ne ta kryptim atversta savo vyro marškinų apykaklę, pataisydavo nepaklusniai nuslydusį kaklaraistį ir priekaištingai žvelgdavo, kai Krėvė, lyg mažas berniukas, nekantriai mostaguodavo rankomis, norėdamas iš jos ištrūkti.

Krėvių buto Kaune, nors keletą kartų jame buvau, kaip ir neprisimenu. Prisimenu tik, kad jis buvo panašiai tamsokas kaip ir Vilniuje, kuriame jau dažniau tekdavo lankytis, nes gyvenome viename name, Taurų gatvėje. Kažkokiais kasdieniniais reikiškais būdavo pasiūnčiama vienu aukštu žemyn, pas Krėvius. Duris dažniausiai atidarydavo ponias Krėvienė. Iš pradžių lyg šaltoka, graži ir daili, greit maloniai nusisėpėdavo, ir jos ramios, gilios akys teikė pasitikėjimą. Jinai su manim kalbėdavo kaip su suaugusia, ir tai gimnazistiskam jautrumui buvo gana svarbu. Ponias Krėvienė visada pakviesdavo į vidų, nežiūrint, kad reikalą atlikti galėjom tirdaryti. Jei pats Krėvė būdavo namie, ateidavo pasisveikinti. Iš paslaptingos prietemos rašytojas tyliai, greitais žingsniais atšėpėdavo, įsispyręs į šliurtes. Namų paslaptinumą man sukeldavo sienose iškabinti rytietiški kilimai. Jais, berods, ir grindys buvo išklotos, nes niekad žingsnių dunksnimo nesigirdėdavo. Namuose Krėvė dažniausiai matydavau be švarko; paprastai vilkėjo prieky susegamą pilką megztinį ir, žinoma, nesiskirdavo su ilgu kandikliu, kuriame visada smilko popirosas. Tikriausiai tas kandiklis buvo normalaus dydžio, tik prie smulkus ir mažoko Krėvės atrodė begaliniai ilgas.

Artimiausiai su Krėve teko kartu būti mūsų nepamirštamaj kelionėj po Vilniją ir Lenkiją.

Kodėl toji kelionė buvo sumanyta, man iki šios dienos liko neaišku. Greičiausiai todėl, kad 1939 m. vasarą į Vilniaus kraštą vaziavo mokytojų ekskursija (pirmuoju ir vieninteliu ekskursininku autobusu — automatu — Lietuvoje!), kurioje dalyvavo ir mano mama. Buvo sutarta su ja susitikti Vilniuj ir paskui, jau keturiuose, patraukti į Lenkiją.

Iš Kauno išvaziavom trise: Vincas Krėvė, mano tėvas ir aš. Vaziavome, aišku, Fiatu, mažu, sportišku automobiliuku. Turėjo tas Fiatas dvi sėdimas vietas priekyje, po brezentiniu stogeliu, ir dvi atverčiamas, užpakaly, be jokio stogelio, nelyginant varnos lizdą, prie vaziuojančio virdulio prikabinat. Tėvas sėdėjo prie vairo, Krėvė šalia jo. Tėvo galva rėmėsi į mašinos stogelį, o Krėvės vos skrybėlė pro langą matėsi. Man teko įsisprauti į tą užpakalinį vernalizdį, kur buvo dar prikrauta ryšulių, ryšulėlių ir visai mažų ryšuliukų, kuriuos aš turėjau sergėti, kad neišblyrėtų. Vietos Fiatuke buvo maža,

Monografija verta dr. Jono Šliūpo

(Atkelta iš 1 pal.).

ką modelį mūsų XIX a. istorijos interpretacijoje. Gerai, kad Janktas to modelio bando atsikratyti.

PIRMI ŽINGSNIAI AMERIKOJE

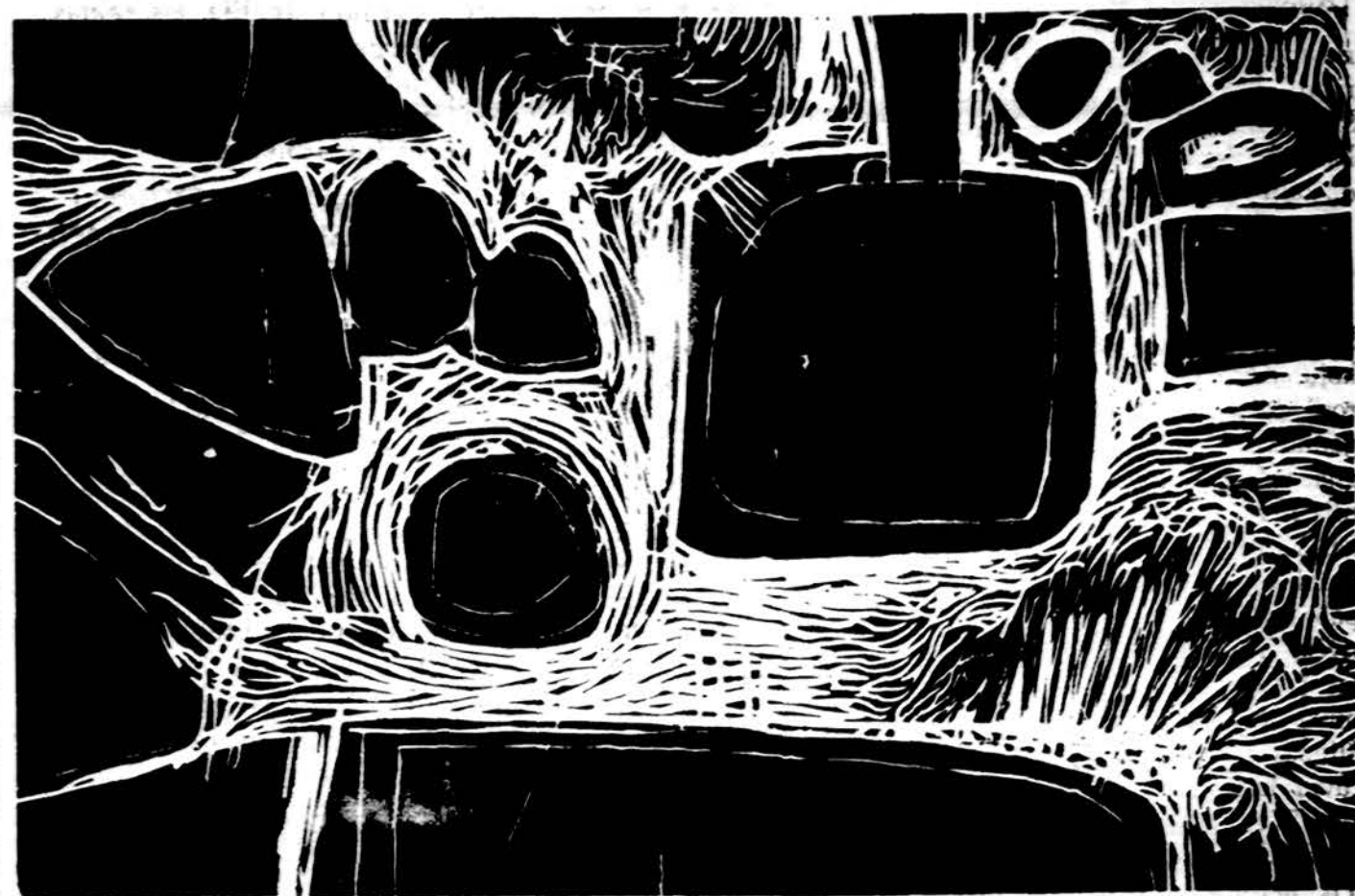
1884 m. vasarą Šliūpas jau Amerikoje. Savo laiškuose — korespondencijose „Aušrai“ jis vaizdingai aprašė kelionės vargus ir pirmuosius įspūdžius Amerikoje. Antrajame laiške jis tarp kita ko rašė: „Gailu yra skaityti raštus, kurie išgria Ameriką prastam žmogui, ir vyresnybės turėtų pasirūpinti apdrausti anuos išgyrimus, kadangi jie ne vieną yra supaikinę ir nuvarę į pikčiausią vargą“. Nuo savęs jis savo tautiečiams davė tokį patarimą: „Užtai visi tie, kurie neturi reikalo aplėisti savo kraštą, tegu tauposi namie ir, jeigu turi pinigų, tegu ima namie varyti ar amata, ar prekybą — ir tuomi darbu atneš pelną ir sau, ir tėvynei“ (Rinktiniai raštai, p. 430—1).

Deja, nepaklausė to Šliūpo patarimo jo tautiečiai, ir XIX a. paskutiniame ir XX a. pirmajame dešimtmetyje atsirado toks masinis lietuvių egzodas į Ameriką, kurio negalėjo sulaukyti net aukšbumas ir aukauplunksnis J. Tuomas - Vaižgantas. Šliūpas, matyt, priskaitė save prie tokių, kuriems reikėjo aplėisti kraštą. Jis bent stengėsi atsilyginti apleistam kraštui savo tiesiog gigantiską veiklą tarp savo tautiečių išvyčių.

J. Janktas gana detalai ir blizviai aprašo tą patį veikliausią ir vaisingiausią jo gyvenimo laikotarpį (p. 69—238). 1934 m. paskelbtuose savo atsiminimuose „Minės apie mano prietikius prie „Aušros“, — Šliūpas rašė, kad jau 1882 m. rudens po to kai jis buvo pašalintas iš Petrapilio universiteto, prieš jį atsisojusi dilemą: arba stoti į kariuomenę tarnauti „batiškai“, arba vykti į užsienį, siekti mokslo ir vykdyti dvi savo svarbiausias svajones: rašyti ir apaštalaui, „mat apaštala jaučiasi pilna burna“. Šliūpas pasirinko plunksnos ir apaštalaus mokią ir tam atidavė visą savo neeilinę energiją ir sugebėjimus.

LIETUVYBĖ IR LAISVAMANYBĖ

Tas Šliūpo apaštalavimasėjo

Henrikas Šliūpas

Paskutinė peizažo akimirka (lino raizgys)

dviem kryptimis: lietuviybės ir laisvamanybės. Šliūpas nuo pat mažens pasižymėjo lietuviškomis nureikėjomis ir jį atsiverti, kaip V. Kudirkai ir kitiems. Lygiai taip pat jis iš pat mažens pakrypo į laisvamanybę, nes jis labai anksti ėmė galvoti, kad kelias į lietuviybę ejo per laisvamanybę. Dar vaikiškias būdamas pas savo dėdę Aloyzą Šliūpavičių, jis ėmė vėliau savo „Lietuviškuose raštuose ir raštininkuose“ jis vėly. Valančių vadino „milžiną darbą dėl tėvynės“, bet toje pačioje vietoje jis barė kitus kunigus, kad jis nesekė Valančių keliu. Ten pat jis Daukanto draugą kun. Vaišvilą vadino tiesiog lyg „lietuvių kryvių krikivaičių“ ir gyrė Kauno kunigų seminarijos profesorį A. Baranauko ir K. Jauniaus darbus, bet jo idealas buvo Simonas Daukantas, kurio biografiją jis ėmė spausdinti jau pirmajame „Aušros“ numeryje.

Iš šių kelių faktų matyti, kad Šliūpo laisvamanybė plaukė iš jo lietuviybės. Daukantas taip pat nesmerkė krikščionybės, jis tik kritavo Lietuvos bažnytinę hierarchiją, kad ji nepakankamai rūpinosi lietuvių. Šliūpas taip pat būtų mielai atsiskęs geroms dalies savo laisvamanybės, jeigu ano meto kunigai būtų griežčiau pasisakę už lietuviybę. Užtat jam nebuvo sunku susitarti su kun-

A. Burba ir net atlikti savo gar-
siją išpažinti.

Prieš Šliūpui atvykstant į Ameriką, lietuvių išvyčių padėtis buvo labai liūdna. Jie neturėjo nei savo parapijų, nei organizacijų, nei spaudos. Svarbiausia, jie dar nesugebėjo suvokti savo tautinio identiteto. Unijinė dvasia, kurią jie išsinešė iš 1863—4 m. sukiliminės Lietuvos, tebevispatavo lietuvių širdyse, kurių jie karto su Mikū Tvarausku leido New Yorke, vadinosi „Unija“. Ji turėjo eiti lietuvių ir lenkų kalba. Tačiau Šliūpas tuojau pat ėmė joje skelbti grynai lietuvišką požiūrį ir vietoj lietuvių — lenkų unijos ėmė propaguoti panlituanizmą ir lietuvių latvių uniją. Ši, kaip Janktas pastebi, nelabai realiai idėja persekiojo Šliūpą beveik visą gyvenimą.

Idomu, kad toje pačioje „Unijoje“ jau buvo keliamas „Lietuvos liuonybės“ klausimas. Dar ryškiau šią idėją jis dėstė savo brošiūroje „Litvini i Polacy“ (1887), kur jau aiškiai tvirtinama, kad „Lietuva nori būti politiškai nepriklausoma“ (cit. p. 103). Rusijos valdomoje Lietuvoje to idėjos dar niekas tuo metu nedrįso kelti.

Be abejo, tokios ir panašios idėjos buvo ne pakeliui su Tvarausko „Unijos“ dvasia, ir Šliūpas iš jos buvo pašalintas. Teisingai Janktas pastebi, kad to pasitraukimo priežastis buvo ne „religiniai dalykai“, kaip rašo kai ku-

(Nukelta į 3 pusl.)

KEISTA UNIJA

Bet pagrindinis Šliūpo ginklas kovojė dėl lietuviybės buvo spauda. „Kad rašysiu, tai rašysiu“,

jokie lagaminai netilpo, tad teko visą kelionės mantą išskirstyti į pundeius, kuriuose dažnai pasimesdavom: įsiekodami užkandus, kartais išbarstydavom tai Krėvės, tai mano ir tėvo dantų šepetukus, muilus, nosines... Dėl tokios tvarkos niekas nesijaudino, kažkaip savaime vėl kiekvienas daiktėlis atrasdavo savo vietą, o jei kartais nežinojom kur kokį pasimetę įtalpinti, grūdavom Krėvės portfelin, kurį jis laikė priekyje, tarsi manim nepasitikėdamas.

Pradėjus kelionę jaučiausi laimingas: vaziuoju gi! Vaziuoju ne į bet kur, bet į Vilnij, vaziuoju dar toliau, vaziuoju drauge su pociu Vincu Krėve! Bet į Vilniaus žemelę patekome nelabai giedria nuotaika. Reikėjo persiristi per buvusią administracijos liniją. O toji linija buvo — kartis, skersai kelio perkarta; vienoje pusėje lietuviškas muitininkas, kitoje — lenkiškas. Va, jis tai ir subjaurojo mūsų nuotaiką. Mums atrodė, kad pro tą muitininką prasmukti nebus sunku: visų dokumentai visiškai tvarkoj, vaziuoja du profesoriai mokslo reikalais ir aš, jokiai valdžiai dar nepavojinga. Bet tas muitininkas, matyti, buvo kitos nuomonės, nors šiai jam dar nebandė kaltis iš pamos. Va, jis ir ėmė mus krestī staciai iki kaulėlių. Atsiūk jam visus ryšulius ryšulėlius, atvynioj visus popierius popierėlius, parodyk, ar nėra tenai ko prirašyta, nuo ko galėty „mocarstva“ subyrti. Aš stoviu nušaliai susigūžusi, iš širdgėlos vos ašaros netrykšta... Mano tėvas, kaip mašinos šeimininkas, su tuo muitininku turi daugiausiai darbo: jis ėmė jam verstī viską iš mašinos — raktus, tepalą, gelžgalius, skudurus, dulkes... uostyk, gerbiamašai, kad

taip nori! Net kiti būvę lenkai prie muitininko susigėdo. Stoviu aš susigūžusi ir tyliai seku, ką gi Krėvė darys? O jis mažais žingsniais vaikština po kiemą, žiūrėjęs į toli, savo lazdele gulinčių žemėje akmenėlių pakrapšto... Staiga timplėjęs mane už rankovės ir sako man, bet taip, kad girdėtu tasai muitininkelis:

— Aš tau sakau, Dalele, šita kvailybė ilgai neištvers. Greitai, gal jau labai greitai šis bernelis čia nebesėdės. Jis ateis pas mus ir prašysis, kad mes jį priimtume kiauilių ganyti...

Išgirdęs tuos žodžius, ponas muitininkas, kuris sakėsi lietuviškai nesuprantąs, išraudo visas, kaip nupluktas vėžys ir tučtuojau baigė kratą. Matyti, kiauilių ganyti pas mus nenorėjo...

Priešlėgtomis širdimis ne atsiveikinę, bet atsikeikę su tuo muitininku, tylėdami vaziavom toliau. Prašnekdome tikrai kryžkele privažiavę, sumanę po eglę šimtašake paužkandžiauti. Kramsojame mes duoną su lašinukais, o tuo tarpu bėga pro šalį vaikų būrys. Pamatę mus, stabtelėjo pažiūrėti. Štai — vienas jų turi sugniaužęs kepurę, o joje cypė maži paukštukai. Krėvės veidas apsiniaukė, surūstėjęs. Išlindo jis iš po eglės ir klausia virpančiu balsu:

— Iš kur, vaikai, gavot tuos paukštukus? — O, mes juos iš lizo paėmėm. Jų ten yra daugia. Mes galim daugia atnešti. O gal jūs pirksit juos? — šneka vaikėzai.

Bet Krėvė nedavė jiems baigti. — „Jūs nevidonai, išdykeliai, žulikai!“ — šaukia jisai, mataruodamas lazda, — „Jūs visus reikia už kojos ant šakos pakabinti! Aš jums...“ Vaikėzai išsigandę, pametę pauk-

čiukus ir rėkdami, žviagdami dingo miško tankumyne. Krėvė gi paukščius surinko, paglostė, patupdė ant kelmio... Ir visą kelią iki pat Trakų kalbėjo man apie išdykelius vaikus, paukščių kankintojus, tarytum aš kuo čia būčiau kalta! Nusiramino jis, kai Trakai pradėjo kaisiėti bokštus iš užkalnių kalnelių. Krėvės veidas vėl staiga visais pasikeitė, dingo rūstybė, kaktos raukšlės išsilygino.

Dievuli Tu mano, kokia tų Trakų grozybė! Kas nėra jų matęs, tam jokie aprašymai negelbės. Krėvė, mano tėvas, jau seniau Trakuose ne kartą buvo, dabar vėl čia atsidūrę, pasidarė kažkokios susimastę, susikaupę, o aš — visai galvelės nustoja. Visa, ką žinojau iš Lietuvos istorijos, visa tai gyvais paveikslais ėmė paminėti mano akys.

Nebežinau, kiek laiko mes stovėjome lyg sustingę ežero krante. Atsipeikėjome tikrai po senovės rūmų griuvėsius ir bokštus kopinėdami. Mano tėvas tyli kaip, visumet, atrodė, kad jis kalbėti ne nemoka. Už tat Krėvė kalba. Ir kalba vis man. Ir pasakoja, pasakoja... Kaip daugel jis žino! Žino jis kiekvieną mūro kampelį, kur Kęstutis gyveno, kur Vytautas, kur Žygimantas. Žino jis, kada kas kurių rūmų dalį atstatydino, kaip tuos rūmus priešai puldavo, kaip lietuviai juose gynėsi... Pasakoja jis ir pasakoja, o jo lazdeles, žiūrėk, ir nebera. Kas jos daugiausiai įsiekė, jei ne aš, jauniausia ir greičiausia! Kartą ją radau bokšte pakabinatą, kitą kartą pilies menėje įsmeigtą į žemę... Besiiriant per ežerą, prie irklų sėdi tylėdamas tėvas, o Krėvė vairuoja su savo lazdele... Pasakoja jis man apie ežerą, apie

(Atkelta iš 2 psl.)

ne mūsų išeivijos Amerikoje, bet stipriai antilenkiška šliūpo linija ir jo pasipriešinimas kartu su lenkais švesti Gegužės 3 d., kaip tautinę lietuvių šventę.

SLIŪPO „BALSAS“

Su „Lietuvizskuoju Balsu“ šliūpas atsistojo visiškai ant savo kojų. Kaip savo laiku prie „Aušros“, taip ir prie „L.B.“ susior-ganizavo Lietuvos mylėtojų drau-gija, tačiau kas lieti laikraščio li-niją ir redagavimą, jis buvo visiš-kas šeiminkas. Daug kas, rašy-dami apie „L.B.“, ypač mėgsta pabrūkinti jo ateistines, prieš baž-nyčią ir kunigus nukreiptas idė-jas (pvz. A. Kučas). Iš tikrųjų buvo ne visiškai taip. Pirmiausia šliūpas siekė jį padaryti visu lie-tuvių laikraščiu, net kreipdamas į Dievą pagalbos. Tarp „L.B.“ bendradarbių buvo ir kunigų. Tik lietuviybės atžvilgiu „L.B.“ nepripažino jokių kompromisų. Užtat pirmoji opozicija prieš jį atėjo iš lenkų ir lenkifonų pu-sės. Jie jau anksčiau apskelbė šliūpą „Rusijos šnipu“ („szpieg-rasyjski“) ir pravardžiavo jį šliu-pasovu.

Kadangi ir tarp lietuvių tuo metu dar buvo nemaža unijinės galvosenos žmonių, šliūpas bu-vo priverstas įsikišti tokios gal-vosenos šaknų. Ir čia noromis ne-noromis jis negalėjo praeiti pro šalį dalies mūsų dvarininkijos ir

dvasiškijos dar ir tuo metu, ypač Amerikoje, pasiduodančios len-kinimo politikai. Idomu, kad maždaug tuo pačiu metu (1886 m. pradžioje) pasirodžiusi Vie-nybė Lietuvininkų skelbė: „Nem-islijam vesti vainos su polskom gazetom, ba turime ta išmintį, jog esame kudiškais vienos Oj-cyznos, o šlektas tas paukštis, kur i savo lizdą dergia“ (cit. p. 94). Be abejo, šliūpui buvo visiškai ne-pakelti su tais, kurie laikėsi bendros su Lenkija tėvynės ir ją vadino „Motina Ojczyzna“.

Kadangi, anot šliūpo, tokios nuomonės laikėsi daug vadinamų naujalenkių, tarp kurių jis paminėjo ir kai kuriuos kunigus, kaip Varnagį, Juodių, Abromaitį ir kt., prasidėjo arši kova, kuri baisiai suskaldė lietuvių išeiv-iją ir kuri dažnai prasilenkavo su padoromis ir kultūringomis taisyklėmis. Reikia pripažinti, kad tų taisyklių dažnai nesilaikė nei viena, nei kita pusė. Nei ne-bandant šliūpo teisinti dėl daž-nai vulgarus tos kovos lygio, vis dėlto turbūt reikia manyti, kad šliūpas metėsi į tą kovą ne dėl to, kad jis būtų buvęs didelis bedievis ar bažnyčios ir kunigų priešin-ke, bet tik dėl to, jog jis buvo ištiki-nes, kad bažnyčia daug kur bu-vo apleidusi lietuvių. Minėtuose savo „Raštuose ir raštinukuose“ jis rašė: „Pradžią kovos su kuni-gais prasidėjo dėl jų nekesties lietuvių“ (Rinkiniai raštai, p. 171). Kad tai turėjo tam tikro

pagrindo, liudija tas faktas, jog netrukus šliūpas kviečiasi aušri-ninką kunigą A. Burbą į Ameriką ir su juo kiek laiko nuodėdžiai bendradarbiauja.

NUO POLITIKOS I MOKSLINĘ PROPAGANDĄ

1889 m. susilikvidavus „Lietu-viškajam Balsui“, šliūpo gyve-nimas šiek tiek pakrypo į kitą vagą. Tais metais jis ėmė studi-juoti mediciną Marylando uni-versitete, ir jo veikla iš New Yor-ko - Shenandoah apylinkių per-sikėlė į Baltimore. Čia jis įkūrė Lietuvių mokslo draugiją, kuri tarp kita ko išleido, gali sakyti, pirmą mūsų literatūros istoriją, „Lietuviškuosius raštus ir rašti-ninkus“ (1890 m.), kuri dar ir šiandien nemuštuoja savo istorinės vertės. Naujai šis jo veiklas per-spausdintas „Rinkiniuose raštuose“ (Vilnius, 1977, p. 37-174).

Be to, toje pačioje Baltimore jis suorganizavo savotišką liau-dies universitetą („Nedėdientinę mokslo dieną“), kuriame pats skai-tė daugybę paskaitų. Sakoma, kad toje pačioje Baltimore jis buvo įkūręs ir Koperniko draugiją. Tai buvo senos jo panlituanizmo idėjos išdava, nes jis ir Koperniką laikė prūsų lietuviu. Beje, pasku-tiniaus savo gyvenimo metais Jo-nas Aistis buvo taip pat labai su-sidomėjęs to žymaus astronomo gyvenimu, tarp kita ko suradęs, kad Bolonijos ar Paduvos uni-versitete jis buvo užsirašęs kaip Copernicus Borussus, vadinasi, prūsas.

1892-1893 m. toji pati Lietu-vių mokslo draugija leido šliūpo redaguojamą mėnesinį mokslo žurnalą „Apšvieta“, kuris išlei-s-ta 15 numerių. Be paties šliūpo, jame bendradarbiavo J. Andziu-laitis - Kalnėnas, A. Fromas - Gužutis, J. Basanavičius ir kt. Savo tikslus ji taip aptarė: „Pla-tinti mokslą, didinti rašliava, grąauti prietarus, apvalyti pel-sius nuo lietuvių dvasės ir tokiu būdu išgrįsti kelią lietuvių tautai į praktines ir gaivinancias ateit-tes“. Nors „Apšvieta“ pripažino, kad Lietuvoje buvo neblogo dir-va socialistinei sėklai, tačiau lai-kėsi nuomonės, kad kol nesutvir-tės lietuvių, nėra reikalo risti tautiško klausimo su socialistiniu. Kaip žinia, labai panašios nuo-monės laikėsi ir Vincas Kudir-ka „Varpe“.

Aplamai paskutiniame XIX a. dešimtmetyje šliūpas išvystė smarkią mokslinę populiarizaci-jos ir ateistinės propagandos veik-

Šitap šiuo metu atrodo poeto Vytauto Mačernio kapas jo tėviškės laukų kalvelyje, Sarnelė, Zemaitijoje. Granito paminkle iškaltas poeto portretas su laurų ar ąžuolo šakelėmis, vardas, pavardė, datos. Kiek žemiau — pora eilučių iš jo poezijos: „Tu, žmogau, gyvenimo išsilgęs / Amžino — nem-žinas esi“. Vytautas Mačernis buvo mūsų poetų žemlininkų kartos bendras-žis ir jų poetinio kelio pradžios bendražygis. Žuvo netoli savo tėviškės, fronto ugnyje pejudėjęs į Vakarų. Rytų kaip tik sušalo 35 metal nuo jo tragiškos mirties. Buvo gimęs 1921 m. Žuvo 1944 m. spalio 7 d. Poetų ir jo mirties su-sakaktį prisimindami, spausdiname pluoštą jo kūrybos.

Vytautas Mačernis

IS RUDENS SONEŲ

VI

Mylimosios aukštumos lapuočių miškas
Antikino vakaro fone
Ir, rudens spalvų žaisme ištryškęs,
Man atrodė kaip šventa Gira.

Ten, viršūnių monotoniško ošimo apsvaigintos,
Grakščios stimos šoka aikštėse,

Ir upelio, laura bedugnėn kranta,
Vandeny stebėdamas save,

Groja Panas amžinai naujas melodijas,
O poetai, nuosėjumo ir mišlo draugai,
Iškilusę ima mėgdžioti jas.

Ir jų lyrinė dainelė neretai
Ugnimi paverčia kraują ir svaigina,
Kaip iš žemės sulčių spausdas saulės vynos.

XII

Vėly rudenį, kai įdienojus saulė
Saito aukso spinduliais erdves mūbarsto,
Rodosi, dangus šio mirštančio pasaulio
Panašus į mėlyną, stiklinį karstą.

Niekur nesustojes žvilgimis ilgėsingas
Skrodžia tūstumos beribį oceaną,
Vasaros linkimį dievai seniai jau dingo —
Ir apmirę Hado šalyje gyvena.

Bet poetas, ciklo paslaptį išskaitęs,
Regi graciosą suletąjį šokį
Mirštančioj gamtoj. Kadaisi pati Dievaitė,

[Išvėpimo apsvaiginta, ji išmokė
Po sustingusiu ir statišku paveikslu
Išsūrėti ritmą, kasiantį ir veiklą.

XVII

Aš — vaiduoklis vienišas ir somas
Gyvenu didžiulės girios tankumyne.
Miško dvasios su manim gyvena,
Kaip tarnaitės mano rūmų antlionių.

Naktimis, užgaudamas pušų viršūnes,
Vėjas groja būdą, rudeninį valgą.
Paškos dvasios, kaip tos dulcero palaidinės,
Lig vidurnakties prašoka nemalės.

Samany kolimais, ošiančių kolonų salėj
Valkštan, kaip vaiduoklis, kurs nurint negali...
Mano plačios akys žydi, kaip ugnies žiedai,

Mano mintys — bitės audroje sulytos —
Supasi akių žieduose, dūzgendamos žvėlinai
Apie saulėtus, gražius gegužės rytus.

MALONĖ

Pamieknę džiaugsmus ir potroščius žemus,
Negrįžkime daugiau į nupuolimo vietą.
Staiga sulaukiantis ranka palietus,
Tesaugo Viešpaties malonė mus,
Kai nuodėmių taurė pilna
Jau tapo žemėn išlieta...
Palaukime, kol žviesos ir meilės vandens
Jis Pats malšinti troškulio ateis.

Henrikas Šalkauskas

WAB Nr. 2

(Nukeita į 4 pusl.)

malas saleles, apie buvusį per ežerą tiltą,
apie žygmanto baltus žirgus...

I Vilnių patekome vėlai vakare. Buvau visiškai apsvaigusi, — daugiau įspūdžių tą dieną mano sieloje nebetilpo. Apstojusi pirmame pasitaikiusiame viesbuty. Mudu su tėvu gavome didžiulį kambarį, tarsi kunigaikščių saloną, o Krėvė buvo patalpinas į kažkokią skyelę, už kurią jis aistringai pyko ir ištėmė tėvą aiškintis su šeiminku. Kol jėdų derėjosi, užmigau. Buvau lyg karš-lygė. Ir dabar dar nežinau, ar sapnavau, ar iš tikrųjų mačiau, kaip Trakų pilies bokšto viršūnėje Vincas Krėvė su Vytautu Di-žiuoju geležiniais šachmatais lošė...

Ankstų rytą išėjome Vilniaus lankyti. Bežiūrint mus ėmė sekti žioplių būrelis. Keista mes buvome kompanija. Mano tėvas su savo odiniais marškiniais, ilgų suomiškų peiliu prie šono, visa galva išlendas virš bet kurios minios; bene kokių metrų žemesnis už jį skrybėlėtas Krėvė, nuolat lazdele bemata-ruojas, ir aš, jo lazdeleis saugojama... Krėvė sumanė surasti kokį tenai viesbutį, kur jis savo studentavimo laikais mėgdavo sustoti, tad ir žygiavome, Krėvės vedini. Bet argi su Krėve, pirmą kartą patekęs Vil-niun, ramiai praeisi gatvę! Žino Krėvė kiek-vieno Vilniaus namo, kiekvieno kampelio istoriją. Va, tuose namuose gyvenęs Radvila Rudasai, o tuose — Radvila Perkūnas, o anuose — Katkus Katkevičius, o dar anuose — Sapiega... Krėvės lūpos iš kiekvieno namo dvelkė Lietuvos praeitis, gyva Lietu-vo istorija, visa jos didybė, visas jos gro-žis! Net nublūkę kokie namų pagražinimai, aptrupėję gipsiniai herbai, pakrypę seni geležiniai vartai... Visa tai iš Krėvės lūpų

atgyja, ima tarytum alsuoti. Būdavo, net nebežinau, ar čia Krėvė pasakoją, ar čia koks Radvila ėmė tau šypseiti iš gipsinio herbo! Kol praėjome vieną kitą gatvę, taip ir praslinko mūsų dienelė. Krėvės jieskomo viešbučio taip ir neradome. Seniai tenai jo nebesama, — kažkokia smuklėlė tenai... „staleliai pakrikę, alaus bonkos apytūstės likę“...

Kitą dieną atsidūrėme jau Medininkuose. Medininkai — milžiniška senovės Lietuvos valdovų medžioklės rezidencija. Čia val-dovai slėpdavo ir savo šeimas, kai sostinė būdavo pavojuje. Tai buvo didelė ir galinė pilis, aptverta didžiule mūrine gynimosi siena. Dabar pilies gyvenamieji pastatai jau visiškai sugriuvę, o gynimosi mūras gerokai apardytas. Raičiujamės mes trys po tuos mūrus tyledami, kiekvienas Lietuvą savaip mylėdamas. Staiga mūsų dėmesį patraukia kunigas su vaikų būriu, susitapinę pilies kieme, žolėje, tarp siūbuojančių avizelių. Vaikai — nuplyšę, išbalę, seniai, matyti, nesiprausę. Kunigas visus moko lenkiško katekizmo, o vaikams lenkų kalba sunkiai įveikiama: nuolat jie daro lenkų kalbos klaidų, kunigas juos bara už tai... Mums vi-siems baisiai liūdna pasidardė dėl tokio reginio. Staiga, žiūrim, Krėvė pasilypėjo aukščiau ant mūro, nusiėmė kepurę ir vir-pančių balsu užtraukė: „Lietuva, Tėvyne mūsų“... Vasaros vėjelis Krėvės sujaudintą giesmę nunešė į tolius, nusibūvau... Vaiku-čiai, išgirdę Krėvės balsą, nusisuko nuo kunigo, klausėsi, išplėtę akutes. Kunigas iš pradžių pakriko, tačiau tuoj pasitėmė ir dar garsiau ėmė dėstyti lenkiškas šven-tinybes.

— „Buvo čia Lietuva ir bus, nieko tavo katekizmas negelbės!“ — pamataravo Krėvė lazdele į kunigo pusę ir nusirito nuo mūro.

Iš Medininkų atsidūrėme Krėvos pilies griuvėsiuose. Niūri tai vieta, pelkėse ir liūnuose prisiglaudusi. Laipiojame po mūrus, sielvartos graužiami. Kas žino, gal mes tame patame bokšte slankojame, kur mūsų Kestutis buvo nužudytas?

Eina pro šalį kažkoks pilkas žmogelis. Krėvė klausia jo:

— Kas čia per griuvėsiai tokie?

— O, tai dar iš Lietuvos laikų, — pasa-koja žmogelis, — čia pilis buvo. Didelis čia buvo kunigaikštis. Gediminas...

— Tai čia visur Lietuva buvo? — klausia Krėvė toliau.

— Žinoma, Lietuva, — lyg nustebo Krėvės naivumu žmogelis, — ir čia, ir ten — toli toli, visur Lietuva buvo.

— O dabar kas čionai? — nerimsta Krėvė.

— Dabar čia, — sumišo žmogelis, — dabar čia Lenkija, — tarė jisai, lyg pats savo žodžiais netikėdamas, lyg susigėdęs, — numojo ranka ir greit nužingsniavo toliau.

O kai išvydau Narutį, netikėjau, kad tai ežeras. Atrodė man lyg tai kažkoks vande-nynas būtų, — toks didelis vandens plotas, nei kraštų, nei kitos ežero pusės nematyti. Tik tolimosiose mėlynose ūkanose šmėkšo laivelio burės, nelyginant vėlės, į dausas bekeliaujančios.

— Kokia graži ta mūsų Lietuvėlė! — mostakuoja Krėvė lazda į ežero tolius, tary-tum su tomis vėlelėmis atsisveikindamas.

Tik su nakyne prie Naručio mums kiek praščiau išėjo. Ilgai užtrukome prie to

ežerėlio. Norėjome aplink jį apvažiuoti, pate-kome į tokį siaurųjį siaurųjį kelelį, skiriančį Naručio ir Medžiolo ežerų bangas. Pamažu slenkame tuo keleliu, tarytum vilko nugara, — koks neatsargus postikis — ir nuslysi į vieną ar į kitą ežerą. Baisiai gražu buvo va-žiuoti, bet kai grįžome nakvynės įieškoti — nėra nakvynės. Tokia daugybė žmonių prisikimšusi!

Šį kartą Krėvei pavyko iš viešbučio šeiminkės išgauti atskirą mažą kamba-riuką, ir tą kambariuką Vincas Krėvė už-leido man, o pats sau prieglobėsio įieškoti nuėjo į palėpę, kur ir taip žmonių buvo priguldę, lyg silkių bakchoje. Kaip aš galė-čiau atpasakoti savo dėkingumą Krėvei?

Buvo Narutyje toks lenkų takas, toli į vandenį nutiestas. Susėdę ant lentų, nulei-dome kojas į vandenį; užėjo lengvutė bala-gana, perregima ūkana. Bangos tyliai tyliai šnara prie mūsų kojų, tėvas tyli, kaip vi-suomet, o Krėvė man pasakoją, pasakoją, — apie Gilšę, apie Šarūną... vaidenasi man, kad ir patsai Narutis savo paslaptis kužda... Ar galima būtų kad nors tokią naktelę užmirti?

Daug daug džiaugsmo turėjau su Krėve per Vilniaus gražiąją žemėlę linguodama. Visokių įdomių įvykių turėjome... miniu čionai tik tai tokius, kuriuose Vincas Krėvė vis iš naujos pusės man pasirodydavo.

Kai sugrįžome į Vilnių, Krėvė, mums ne-pasileiti neleisdamas, nuvedė į Trijų Kryžių kalną — iš jo Vilniaus miesto reginys patsai gražiausias. Visi bokštai, visos bažnyčios, visos varpinės susipina į nuostabaus grožio reginį. Va, čia tai jo lazdele, su kuria turėjau tiek vargo kelionėje, pasirodė esanti

tikrai reikalinga. Ištiesia jis tą lazdele ir liepia man pagal jį žiūrėti į miestą — akys visuomet tokiu būdu pataiko į kurį nors Vil-niaus bokštą. Ir nepaleido mūsų Krėvė nuo Trijų Kryžių kalno, kol išmokau visų bažny-čių pavadinimus, kol sugriebau visus Vil-niaus bokštus atskirti.

O kai vaikščiojome po Vilniaus univer-siteto mūrus, po tuos nuostabius gražutėlius kiemus, Krėvė sako mums:

— Sakau tau, Sruoga, greitai jau mes čia paskaitas skaitysim, o Dalelė bus Vilniaus universiteto studentė...

Ir ką gi, penkeriems mėnesiams praslinkus po mūsų kelionės, jie abu skaitė paskaitas Vilniaus universitete.

Vilniuje, prie mūsų prisijungus mano mamai, buvom nusitrenkę į Lenkiją, beveik iki pat Čekoslovakijos pasienio. Pakelėse visi ūkininkų namukai gražiai išbaltinti, švarūs, bet kai sustojus vandens paprašyti, užsuki už kampo, pamatai, kad balta tik iš priekio... Sonai ir galai apipuvę, o jau į trobos vidų ir nosies negali įkišti... Toks klaidus tvarkas tiesiog veja laukan. Krėvė, tik jam vienam būdinga šelmiška šypsenėle nuolat tvirtino, kad su tokiu paviršutinišku blizgesiu Lenkija greitai subyrės.

Su Krėve persikyrėme, vėl grįžę į Vilnių. Į Kauną jis važiavo traukiniu. Manęs su juo traukiny nebuvo — taip jo lazdele ir liko traukiny, nubarskėdama į Eitkūnus...

Ir pamilau per tą kelionę mūsų mielą, gerą Krėvę. Pamilau už jo linksmumą, už jo draugiškumą, už jo rūpestingumą, už jo didelį, niekuo nepalaužiamą tikėjimą šviesiu Nepriklausomos Lietuvos rytojumi su sostine Vilniumi!

Stratfordo festivaly:

Yermos vardu pridengta improvizacija

ALFONSAS NAKAS

I Trečiosios scenos (Third Stage) teatro repertuarą rugpjūčio 25 atėjo keistas veikalas keistu pavadinimu: „BARREN/yerma“. Idemiausia, kad jis neturi autoriaus. Programoje paaiškinta, kad, nors vaidinimą inspiravo Federico Garcia Lorca savo tragedija „Yerma“, charakterius sukūrė ir dialogus išvystė patys aktoriai. Be to, veikalą galima drąsiai vadinti muzikiniu, nes visų scenų įžangos bei užsklandos išreiškiamos muzikiniais solo, duetais, trio numeriais. Taip pat paaiškinta, jog veiksmas vyksta dabar (in the present) Londone, Ontario. O metų pradžioje, sezono repertuarą planuojant, buvo visai kitaip. I viso sezono programą įrašyta, jog bus vaidinama Lorcos „Yerma“, tik „in a new adaptation by Kenneth Dyba“.

Dabartiniam pastatyme joks dramaturgas nebeegzistuoja. Šiaip kolektyvas tas pats: režisierė Pam Brighton, dailininkas Michael Eagan, dainų kompozitorius (ir pagrindinis solistas) Cedric Smith, muzikos pritaikintojas Berthold Carriere, apšvietimas Harry Frehner. Tiek skelbtų aktorių tarpie anksčiau neegzistavo Ingrida Blekytė ir Stephen Russell. Matyt, jų prirėmė tik veliava, šią keista, bet įdomią improvizaciją kuriant.

„BARREN/yerma“ žiūrėti nuvažiavau rugsėjo 9 d., i dienių spektaklį. Priminsiu, ką anksčiau apie Third Stage sceną esu rašęs, būtent, kad tai yra platforma ketvirtainės arenos duobėje, tartum boksininkų ringas. Scenos grindų ovalas aptvertas placia, žema siena, ant kurios galima dėlioti daiktus, sėdėti, vaikščioti, atsigulti.

Kai prieš pusvalandį prieš vaidinimo pradžią mus įleido, scenoje — arenoje maudymosi kostiume jau „veikė“ pagrindinė aktorė Diane D'Aquila. Tai ji, šiuolaikinė londonietė, vardu Jo, ta barren, ta nevaisingoji pačia plačiaja prasme. Ir be žodžių suprantama, kad ji neturi ko nusiverti. Tai vieną iš kelių knygų pavarto, tai pasirašo, tai pasitapa kremais šlaunis ir užvirsta ant barjero pasisaulinti, tai iš molio gabalo ima ką lipdyti ir vėl suminko, tai iš ledus įgrūsto butelio išspylus sriubtelį. Ir aistringai rūko cigaretes.

Tuo tarpu teatras prisipildė, ateina laikas vaidinti, pritemsta ir vėl nuplieskia šviesos, pasigirsta dviejų gitarų muzika ir jaudinčiai gražus Cedric'o Smith balsas. Nuobodžiaujančią Jo ima lankyti draugės, iš tarnybos grįš vyrai (Londono universiteto profesorius), sturprizinį vizitą atlieks iš Afrikos atvykęs buvęs mylimasis. Pintis kartais labai įdomūs, kartais lėkštoki, kartais pilni humoro, sarkazmo, nuobodulio dialogai. Lašas po lašo ryškės nevaisingosios, nenaudingosios, jokių idėjų, jokio tikslo gyventi neturinčios, nieko dirbti nenorinčios, iš maudymosi kostiumo ar chalato beveik neišsilenčios jaunos moters „asmenybė“. Nesakytum, kad ji visai nieko netroškta. Pavyzdžiui, labai troškta buvusio savo meilužio ir atvira jam siūlosi. Tik tas nesiduoda suviliojamas. Kartais prireikia ugningų tiradų vyrai išplūsti, ir ji tai atlieka labai šauniai. Kur pati sau prieštariauja, jos suskilusią asmenybę išreiškia kitos trys aktorės, jai scenos pakrašty ant

minkštų oro matracų prisnūdus. Nevaisingoji... Tiesa, Lorcos Yerma, pačiam dramaturgui irgi taip senės pavadinama. Betgi Yerma troško vaikų nuo pat vedybų pradžios ir desperatiškai darė viską, kad jų turėtų. Priešingai, Jo jų bijojo kaip maro. Diane D'Aquila savo rolę lošė pasigėrėtinai.

Trumpam pokalby su Ingrida Blekyte nesužinojau, kokia jos rolė „Yermoje“ ir pamaniau, kad tik „Karalių Lyre“ ji bus išvesta į pilnakraujes aktoras. Užtat jos pasirodymas „Yermos“ pastatyme pirmoje scenoje buvo didelė ir maloni staigmena. Čia ji vaidino nešią londonišką moterį Mary, Jo draugę. Nors ji vaidinime dalyvavo tik pirmąsias maždaug penkiolika minučių, bet tą sceną jina aiškiai dominavo. D'Aquila kaitinosi saule, o Blekytė kalbėjo apie greit ateisiantį kūdikį su meile ir motinišku švelnumu. Ji scenoje, rodos, ne karto neatsisėdė, judėjo, vaikščiojo, derinosi drabužius, demonstravo motinišką figūrą. Iš jos kalbų ir gestų spinduliavo švelnumas, ramybė, džiaugsmas, motiniškumas. Sceną palikdama, gitaroms pritariant, labai muzikaliai ir savo dainelę sudainavo. Kadangi, kaip minėjau pradžioje, tekstai ne dramaturgo, o improvizuoti pačių aktorių, nebegaliu jų atkurti, ne apytiksliai atpasakoti. Nebeatmenu, ne ką daina bylojo. Galui tik liudyti, kad Ingrida Blekytė pasirodė kaip subrendusi aktorė, galinti bet kokią rolę vaidinti. Beje, derinant su Lorcos „Yerma“, čia atsišaukė

Aktorė Ingrida Blekytė „BARREN/yerma“ spektaklyje (pagal Federico Garcia Lorca) šios vasaros Stratfordo (Kanadoje) festivaly.

„Yermos“ Maria, kai Jo panešėjo į Margaret Trudeau.

Šauniai vaidino Rod Beattie profesorius, Jo vyrą Dovyda. Tai bene sociologas, susirūpinęs buginančių pasaulio gyventojų prieaugiu, pilnas statistikos citatų. Buvau prates Rod Beattie matyti Shakespeare'o dramose, visokių kunigaikščių rolėse. Ten jis didelio įspūdžio nedaro. O šiuolaikinis profesorius — pats tikriausias. Stephen Russell, priešingai, iškilęs į pirmiečių aktorių rangą, šiame pastatyme liko Beattie šešėlyje.

Idomiai, drąsiai, vietom aktyviai vaidino Jo draugė, o veliava jor trilypės asmenybės vaizduotojų trio: Barbara Budd (Roz), Alicia Jeffery (Jessie) ir Donna Goodhand (Jennie). Pastaroji, kaip ir I. Blekytė, Stratfordo naujokė. Speju, kad už me-

tų kitų ji ateis į pirmiečių tarpt. Vienoj ilgesnėj scenoj idomus buvo Anne McKay (Anne) pasirodymas. Tai gal šešerių — septinių metų mergytė, kuri ne tik scenoje laisviausiai jautėsi, bet vietomis ir visai talentingai vaidino. Mažamečių išėjimai dažniausiai būna tik spragos užpildyti, kur iš dramaturgo teksto negalima jų vaidmenis išbraukti. Šioje improvizacijoje jokio reikalo mažametę įvesti nebuvo. Rolę padiktavo aktorės atradimas.

„BARREN/yerma“ repertuare liko iki spalio 6 dienos. Šiaip jau Third Stage penkių šimtų vietų teatrelis nėra populiarus. Man šis pastatymas daug geriau patiko už „Happy New Year“ net ir kaip muzikinis. Lietuvių publikai jis, suprantama, buvo įdomus vien jau dėl Ingridos Blekytės vaidybos.

„atnešė „socializmo kvapą“. Socialistinės idėjos knibždėte knibžda jo „Lietuviškajame Balse“. Socializmo atsiduoda jo 1886 m. išleista brošiūra „Išganymas vargdienio“, i kurią atsakydamas Maironis parašė savo garsųjį libretą „Kame išganymas“. 1892 m. vėl grįžus į Pensilvaniją, Šliūpui teko išgyventi daug nemalonių dalykų, ypač ryšium su Mato Andriukaičio mirtimi. Tas labai apkartino jo gyvenimą. Jis dar labiau suradikalėjo. 1894 m. jis emė leisti „Naują Gadynę“ (be reikalo J. J. rašo „Naujoje

Monografija verta dr. Jono Šliūpo

(Atkelta iš 3 psl.)

la. Ją kšto nuomone, toji veikla nebuvusi labai paveiki (p. 145). Kažin ar su šia nuomone galima sutikti. Iš kur kitur žinome, kad Šliūpo įtaka ne tik buvo labai didelė tarp išeivių, bet ir Lietuvoje. G. Petkevičaitė - Bitė, gerai prisimindama anuos laikus, sakė: „Mūsų šaly, Kauno gubernijoje, anais laikais apie Basanavičių niekas nežinojo. Tik Jonas Šliūpas buvo ta baidyklė,

kuria visiems akys badomos“ (Krislai, 1966, p. 466).

TAUTINIO SOCIALIZMO KELIU

Nors „Apšvietoje“ Šliūpas bandė lietuvišką tautinio atgimimo reikalą atiboti nuo socializmo ir marksizmo idėjų jam nebuvo svetimos jau „nuo Maskvos studentavimo laikų“ (p. 153). Turbūt neklydo Basanavičius sakdamas, kad Šliūpas ir i „Auš-

Gadynėje“). Nors tame žurnale buvo nemaža kalbama apie tarptautinį darbininkų solidarumą, Marksą ir revoliuciją, tačiau nuo klasinio marksistinio socializmo tai skyrėsi tuo, kad Markso proletaras neturėjo tėvynės, o Šliūpo „N.G.“ buvo „lietuviškas darbininkiškas laikraštis“. Net ir socialistu būdamas, Šliūpas negalėjo pamiršti savo tėvynės, o toji tėvynė buvo Lietuva. Jo socializmas galima pavadinti tautiniu socializmu. Savo laiku tokį socializmą sukompromitavo Italijos fašistai ir Vokietijos nacionalsocialistai. Šiandien, atrodo, jis vėl atgyja tautinio komunizmo forma.

PAKELIUI I NEPRIKLAUSOMYBĘ

Jau matėme, kad Šliūpas buvo vienas pirmųjų, iškėlusiu tautinės Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės idėją. Tačiau kai nuo XIX a. pabaigos šita laisvės ir nepriklausomybės idėja pasidarė gyva ir pačioje Lietuvoje, ir aplink ją neišvengiamai emė kurtis įvairios politinės partijos su savo politinėmis programomis. Kova dėl nepriklausomybės yra pirmiausia politinė kova. Jonas Šliūpas buvo viskas: laikraštinkas, istorikas, mokslininkas, laisvamanis, socialistas, tautininkas, bet jis nebuvo politikas, dėl to jis ir nepripato prie jokios politinės partijos. Panašiai turbūt būtų galima pasakyti apie J. Basanavičių, J. Tumą-Vaižgantą, gal A. Janką-Dambrauską.

Užtat, kai prasidėjo tikroji politinė kova dėl Lietuvos nepriklausomybės, Šliūpui, kaip ir Basanavičiui, buvo nelengva surasti sau vietą. Atrodo lyg jis būtų buvęs visur, bet kartu ir niekur. Taip buvo paskutiniui dešimtmeciui Amerikoje, taip ir paskutiniams dešimtmeciais, jam gyvenant jau nepriklausomoje Lietuvoje. 1910 m. SLA seime Chicago jis pasakė labai įspūdingą kalbą, šaukdamas i vienybę ir kunigus, ir laisvamanus, ir tautiečius, ir socialistus. Tačiau tikras politinis darbas reikalauja ne vienybės, bet kompromiso ir sugebėjimo dirbti bendrą darbą, neatsisakant savo partinės politinės programos. Žengiant i nepriklausomybę, natūralu, kad iškilo partiniai politikai, o tokie kovotojai dėl Lietuvos, kaip Jonas Šliūpas, turėjo pasitraukti i šalį ir užsimti kitais darbais.

Užtat ir Šliūpas dabar grįžta prie savo istorinių raštų ir laisvamanybės. Jo 1910—1915 m. Scrantone redaguojamoji „Laisvųjų Mintis“, kuri 1933 m. buvo atgaivinta Lietuvoje, suvaidino nemažą vaidmenį lietuviškosios minties istorijoje. J. J. plačiai šia Šliūpo veiklą aprašo (p. 191—203). Gal čia autoriui galima padaryti tik vieną priekaištą: jis kažkaip neaiškiai skiria laisvamanybę nuo liberalizmo. Iš tikrųjų tas skirtumas jau ir Šliūpo laikais buvo gana aiškus: liberalizmas buvo indiferentiškas religijos ir bažnyčios atžvilgiu, tuo tarpu kai Šliūpiško tipo laisvamanybės joki būdu nebuvo galima pavadinti indiferentiška, bent katalikybės atžvilgiu.

VISI ŽEMAI LENKIA GALVAS

Po įvairių kelionių, misijų ir tarnybų (net diplomatinės Londone) pagaliau 1921 m. Šliūpas apsigyveno Lietuvoje, dėl kurios jis tiek daug kovojo ir dirbo. Ir nelabai prie jos pripato, nors nežiūrint savo 60 m. amžiaus dar buvo fiziškai stiprus ir pilnas energijos. Atrodo, nelabai jam sekėsi nei versluose (reikia stebėtis vis dėlto, kad jis Amerikoje sušikraptė nemažą kapitalą), nei mokykloje (Šiauliuose), nei universitete. Galbūt laimingiausias jis buvo išsikovojęs Palangai miesto teises ir tapęs pirmuoju jos burmistru. Ypač kai 1933 m. čia lankėsi skautijos kūrėjas generolas Baden-Powellis.

1936 m. kovo mėn. buvo surengtas Kaune labai iškilmingas Jono Šliūpo 75 m. amžiaus

sukakties minėjimas. Turbūt ne daug perdėjo pats Šliūpas, sakydamas, kad, „lietuviškoji visuomenė išskėlė man tokias 75-metines sukaktuves, kokių retai kuris žmogus tesusilaukia“. Ta proga Valstybės prezidentas A. Smetona apdovanojo Šliūpą Gedimino I klasės ordinu. Atsidedodamas Šliūpas parašė Valstybės prezidentui laišką, kurio faksimilę, kartu su kai kuriais kitais nespausdintais jo rašiniais atspausdintą šame leidinyje (iš Br. Kvikių archyvo, p. 284). Tiesiog reiklia stebėtis, kokia gražia rašmena ir kokia tvirta ranka šis laiškas parašytas. Žinoma, ir šia iškilminga proga Šliūpas nepamiršo prezidentui priminti sąžinės laisvės ir kitų idealų, kuriais jis gyveno visa savo amžių. Toks buvo tas Lietuvos ažuolas, kurį mirtis pasiekė 1944 m. lapkričio 6 d. Berlyne. Ir tuo tragišku mūsų tautos metu, blaškomi po visus pasaulio kampus Lietuvos žmonės žemai lenkė galvas prieš didįjį aušininką.

Labai gerai, kad dr. J. Jakštas parašė šią tikrai dr. Jono Šliūpo vertą monografiją. Gerai, kad Akademine skautijos leidykla ją gražiai išleido, papuošdama įdomiomis nuotraukomis, faksimilėmis ir kitais priedais, aprūpindama vardu rodykle ir J. Šliūpo bibliografija. Padėka čia priklauso ir nepailstančiam mūsų bibliografiui Jonui Dainauskui.

Girdėtis, kad dr. Vanda Daurgirdaitė — Srugienė yra parašiusi Liudos Malinauskaitės — Šliūpienės — Egles monografiją. Mes čia Šliūpo šeimos reikalų nelietėme, tikėdamiesi tai padaryti, kai pasirodys Srugienės veikalas.

Ryšium su Čiurlionio paroda Vokietijoje

Nuo rugsėjo 2 d. iki spalio 6 d. Charlottenburgo pilies oranžerijoje, Vakarų Berlyne, vykusi M. K. Čiurlionio iš Kauno atvežtųjų 36 dailininko darbų paroda buvo aplankyta daugiau kaip 14.000 žmonių. Tačiau ta proga i Berlyną Maskva neleido nuvažiuoti nei čiurlionistui muzikologui Vytautui Landsbergui, nei dailės istorikui Jonui Umbrasui, net ir M. K. Čiurlionio seseriai, daugiausia prisidėjusiai prie Čiurlionio kūrybos išlikimo, meno istorikei ir muziejininkei Valerijai Čiurlionytei — Karužienei.

Didžiąja koncerte ten lietuviui norėjo visą vakaro programą skirti vien Čiurlionio kūrybai. Tačiau Maskva 2 val koncerto programoj Čiurlionio kūriniams teleido palikti tik 7 minutes, visą kitą laiką užpildant daugiausia rusų kompozitoriais.

Šiuo metu Maskva darosi visų pavydesnė užgrobtųjų tautų kultūriniam lygiui. Niekas iš jų negali atsisototi pirmiau rusų, ypač dar laisvojo pasaulio aplinkoje. Pavergti kraštai turi tapti tik tamsiomis raudonosios imperijos provincijomis be jokio reprezentacinio kultūrinio gyvenimo, išskyrus galbūt visus lygiu įtakutą tautiniais ribais aprengtus liaudies šokių šokėjus.

Dabartinė M. K. Čiurlionio paroda veikslių paroda Vakarų Berlyne yra ilgo, užsispyrusio ir neaplaikaus pasivertėlių darbo ir jų atitinkamų kontaktų vaisius.

Nauji leidiniai

• LITHUANIAN WRITERS IN THE WEST. An Anthology. Foreword by Michael Novak. Introduction by Rimvydas Šilbajoris. Edited by ALINA SKRUPKELIS. Prints by M. Giedrė Žumbakienė. Lithuanian Library Press, Inc. and Loyola University Press, Chicago, Illinois, 1979. of Congress Catalog Card Number 79-83800. ISBN 0-932042-05-8. Published by Lithuanian Library Press, Inc., 3001 West 59th Street, Chicago, IL 60629, USA and Loyola University Press, 3441 North Ashland Ave., Chicago, IL 60657, USA. First printing 1,400 copies. Printed by Morkūnas Press, Chicago. Bound by Zonne Bookbinders, Inc., Chicago. Art Directors: Petras Aleksa, Vincas Lukas. Director of Photography Algimantas Kezys, S.J. Technical Editor — Petras Aleksa. Assistant Editor — Henrieta Vepštas. Proofreader — Algis Avizienis.

Tai vienas ambicingiausių leidinių visoje mūsų išeivijos istorijoje. Galima sakyti, jog tai vėl naujas stebuklas šalia lietuviškosios ir angliškiosios čionykštės mūsų enciklopedijos. Antologija to paties liuksusinio formato kaip ir leidyklos ankstesnės „Ethnic Encyclopedia of Lithuanian Culture in USA“ šios serijos kny-

gos. Tik puslapių skaičiumi ji viršija ankstesnes pranokstanti 388. Knygos kaina — 20 dol. Angliškai kalbančiam ir skaitančiam pasauliui antologija pateikia rinktinį mūsų literatūros žodį išeivijoje. Viso duodami 64 autorių kūrybos pavyzdžiai. Iš jų poėtų yra 30. Dramaturgų — 4. Prozaikų — 32. Pastarųjų du (Landsbergis ir Škėma) reprezentuojami ir dramoje.

Poezijos tekstai duodami lietuvių ir anglų kalba, o drama ir proza vien tik anglų kalba. Vertimai atlikti viso būrio vertėjų, jų net 30. Antologijos puslapių papuošti dideliais ir įdomiomis autorių nuotraukomis, prie kurių prilieta ir visa informacinė, autorių liečianti medžiaga. Dramaturgijos puslapius dar pajavina nuotraukos iš veikalų buvusių spektaklių, o prozos lapuose didžiugina Giedrės Žumbakienės grafika.

Visas knygos paruošimas ir apipavidalinimas toks, kad leidinį su pasididžiavimu galima duoti i reikliausių bibliotekų, bibliotekų ir knygynų rankas. Verta sa tai liudija, kad jau pajęgiame pasauliui prisistatyti ir savo kultūrinį klotą pademonstruoti vien tik atkūrinėmis brošiūrelėmis, bet ir plačios apimties ir skirtinio apipavidalinimo leidiniai.

LITHUANIAN WRITERS IN THE WEST